

Поглавље 23: Правосуђе и основна права

У складу са чланом 6. став 1. Уговора о Европској унији (УЕУ), Унија се заснива на начелима слободe, демократије, поштовања људских права и основних слобода, и владавине права. Та начела су заједничка за државе чланице и државе кандидати треба да их поштују.

Начело владавине права и право на правично суђење, како је наведено у члану 6. Европске конвенције о људским правима (ЕКЉП) и члану 47 Повеље о основним правима Европске уније, прописују да правосуђе мора да буде независно и непристрасно. Садржај тих појмова је разјашњен у судској пракси Европског суда за људска права (ЕСЉП), што је прихваћена референца за правне тековине ЕУ према члану 6. став 2. УЕУ. Конкретно, судове мора да успоставља закон, неће бити дискриминације у поступцима именована судија, на доношење одлука у правосуђу не смеју да утичу ни извршна власт ни законодавство, судије морају да поступају непристрасно и тако да то буде видљиво свима, услове њиховог положаја мора да обезбеди закон на одговарајући начин, а основи за дисциплински поступак или разрешење функције морају да буду ограничени и утврђени законом.

Поред тога, опште начело права ЕУ јесте да правосуђе мора имати довољно средстава за ефикасан рад, а од судија се очекује да поштују високе моралне стандарде при обављању својих дужности у складу са законом. Препорука бр. Р(94)12 о независности, ефикасности и улози судија Комитета министара Савета Европе (СЕ) обезбеђује даља појашњења. Слично томе, Европске смернице о етици и понашању јавних тужилаца (будимпештанске смернице) нуде корисне смернице за заједнички европски стандард у тој области.

Члан 67. Уговора о функционисању Европске уније (УФЕУ) напомиње да спречавање и борба против корупције доприноси успостављању простора слободe, безбедности и правде. Конвенција о заштити финансијских интереса Европске заједнице из 1995. године и Конвенција о борби против корупције у коју су умешани службеници Европске заједнице или држава чланица из 1997. године наговештавају да су за борбу против корупције потребне „делотворне, сразмерне и превентивне“ кривичноправне санкције. Оквирна одлука Савета о борби против корупције у приватном сектору из 2003. године дефинише активну и пасивну корупцију у приватном сектору као кривично дело и прописује одговорност правних лица и за активну и за пасивну корупцију. Од држава кандидата се у складу са Саопштењем комисије за свеобухватну политику ЕУ против корупције из 2003. године очекује да одрже снажну политичку посвећеност на највишем нивоу, да развију и побољшају истражна средства и да одреде више специјализованих кадрова за борбу против корупције, да спроведу обуку и специјализацију, да примене стратегије и прописе на делотворан начин и да се у потпуности ускладе са релевантним међународним инструментима. Ово последње посебно обухвата Конвенцију УН против корупције и Кривично-правну и Грађанско-правну конвенцију Савета Европе о корупцији.

У складу са чланом 6. став 3. УЕУ и судском праксом Суда правде, Унија поштује основна права која гарантује ЕКЉП и која проистичу из уставних традиција заједничких за државе чланице, као општих начела права Европске уније. Стога су она обавезујућа за органе Уније у спровођењу њихових овлашћења и за државе чланице када примењују право Европске уније (члан 51. Повеље о основним правима ЕУ). При тумачењу основних права, Суд правде се углавном ослања на одредбе ЕКЉП, а повремено и на неколико других међународних извора као што је Међународни пакт о грађанским и политичким правима УН. Чл. 6 ст. 1. УЕУ чини права, слободу и начела утврђене у Повељи о основним правима ЕУ обавезујућим за Унију.

Списак основних права покрива традиционална грађанска права, као што су право на живот, забрана мучења и понижавајућег поступања, право на слободу и безбедност лица које намеће строга ограничења у погледу притвора, слобода вероисповести, слобода говора и слобода удруживања и окупљања. Унија такође штити основно право на приватност и гарантује заштиту података о личности. Директива Европског парламента и Савета 95/46/ЕЗ о заштити појединаца у погледу обраде података о личности и о слободном протоку тих података јесте основни инструмент на нивоу ЕЗ. Та Директива прецизира и проширује начела заштите права и слобода појединаца садржана у другим споразумима о заштити података, посебно у Конвенцији СЕ од 28. јануара 1981. године о заштити појединаца у односу на аутоматску обраду података о личности и њеном Додатном протоколу 181. Она предвиђа слободно кретање тих података унутар ЕУ/ЕЕП и за приватни и за јавни сектор под извесним условима као што су легитимност, добар квалитет података и поштовање начела коначности и пропорционалности.

Списак људских права ЕУ такође садржи више гаранција за осигурање једнакости. Постоји општа забрана дискриминације на разним основама, равноправност између мушкараца и жена мора да буде обезбеђена, морају да се поштују културна, религијска и језичка различитост. Поред тога, права детета изискују посебну заштиту, садржина тих права се може преузети из Конвенције о правима детета УН коју су ратификовале све државе чланице. Деца посебно имају право на опстанак, развој, заштиту од штетних утицаја, злоупотребе и искоришћавања, и пуно учешће у породичном, културном и друштвеном животу. Штавише, Оквирна одлука ЕУ о борби против сексуалног искоришћавања деце и дечије порнографије из 2003. године позива државе чланице да се постарају за то да у њиховим правним системима одређено понашање буде кажњиво, а релевантне казне морају да буду делотворне, сразмерне и превентивне.

Према члану 21. Повеље о основним правима ЕУ, припадници националних мањина неће бити дискриминисани. Члан 1. Оквирне конвенције за заштиту националних мањина потврђује да људска права обухватају права мањина. Ова потоња обухватају право на недискриминацију особа које припадају националној мањини, слободу удруживања, окупљања, изражавања, слободу вероисповести, слободу коришћења сопственог језика, и ефективно учешће у

јавним пословима. Мере против расизма и ксенофобије покривају области попут антисемитизма, исламофобије и нетрпељивости према Ромима. Важност спречавања и борбе против ових појава је наглашена у члану 67. УФЕУ. Савет је 1996. године усвојио Заједничку акцију за борбу против расизма и ксенофобије.

Напоследку, правне тековине Уније у области основних права садрже више важних правосудних гаранција. Свако има право на правично суђење и право на делотворан правни лек. Правна помоћ треба да буде обезбеђена уколико оптужена особа нема довољно средстава, што се у почетку односило на кривичне предмете али се протеже, под извесним условима, и на грађанске када то изискују интереси правде. Поред тога, треба да се поштују начела легалности и сразмерности кривичних дела и казни. Оптужени мора да подлеже и претпоставци невиности и да ужива права на одбрану.

Права грађана ЕУ се односе на активно и пасивно бирачко право на изборима за Европски парламент и на изборима за локалну самоуправу, право на слободно кретање и боравак у Европској унији и дипломатску и конзуларну заштиту.

I. ПРАВОСУЂЕ

Независност

- 1. Како законодавство обезбеђује независност правосуђа и самосталност тужилаца? Да ли је независност судија и самосталност тужилаца загарантована Уставом? Како се штите права судске власти? Да ли је било икаквих притужби на независност правосуђа и самосталност тужилаца? Ако је било, како су решене?**
- 2. Молимо вас да опишете уобичајени избор (не реизбор), унапређивање, дисциплинске поступке и поступке за разрешење судија и тужилаца и да назначите како су они повезани са одговорношћу и независношћу судства (самосталношћу у случају тужилаца). Да ли је било икаквих притужби на процедуре? Ако је било, како су решене?**
- 3. Молимо вас да детаљно опишете разлике у статусу, положају, итд. између тужилаца и заменика тужилаца и између судија и судски помоћници.**
- 4. Како је начело случајног (природног) судије покривено српским законодавством и како се оно примењује у пракси?**
- 5. Колико има и које су врсте специјализованих судија и тужилаца?**
- 6. Политика људских ресурса:
 - а) Опишите методе и критеријуме за избор, именовање и унапређивање кандидата за судску функцију. Како се запошљавају судије и тужиоци (постоје ли отворени конкурси и испити, систематско интервјуисање свих кандидата, упоређивање биографија, итд.)?****

b) Да ли се оцењује учинак носилаца судских функција? Уколико се оцењује, опишите орган који је надлежан за то као и релевантне методе и критеријуме. Који систем напредовања у каријери је успостављен у Србији (на основу радног учинка, стажа, комбиновани)?

c) Да ли је загарантована сталност функције утврђена прописима? Да ли постоји законом обавезујућа старосна граница за одлазак у пензију?

d) Молимо вас да опишете тачне поступке за разрешење судија и тужилаца (правни основ, органе надлежне за покретање поступка, разлоге за отпуштање, итд.).

e) Пробни период за судије/тужиоце:

- Колико траје?

- Да ли постоји разлика између задатака судија/тужилаца на пробном раду и оних који су именовани доживотно?

- Да ли судије/тужиоци у току пробног периода похађају посебну обуку?

- Да ли постоје објективни и унапред утврђени поступци за евалуацију рада током пробног периода? Ко је одговоран за ту евалуацију?

- Ко одлучује о додељивању сталног положаја и на основу којих критеријума?

- Да ли одлуке о пробном раду подлежу судској или административној контроли?

f) Високи савет судства и Државно веће тужилаца: Да ли чланови имају посебне привилегије? Може ли мандат да буде обновљен и ко може да га обнови? Које су њихове квалификације? Да ли судски савет и веће тужилаца одлучују о сопственим правилима процедуре? Како је обезбеђена одговорност? Како се контролише и узима у обзир потенцијални сукоб интереса? Да ли чланови ових већа по службеној дужности имају право гласа и које су тачно њихове улоге и функције? Да ли Министар правде има право гласа, и ако има, у којим случајевима?

g) Да ли постоји инспекцијска служба за правосуђе? (Да ли постоје установљени механизми унутрашње контроле?) Уколико постоји, опишите њен састав, улогу, начин функционисања, буџет и број предмета које решава. Које су могућности жалбе на било какве дисциплинске мере и ко о њима одлучује?

h) Да ли је избор лица на стручној обуци објективан и транспарентан? Молимо вас да то објасните.

7. Преместивост судија:

a) Који поступак регулише додељивање судија одређеним судовима и регионима?

b) Може ли од судија да се захтева премештај између судова и подручја? Ко и како одлучује о премештају судија?

8. Које мере за обезбеђивање унутрашње независности судства постоје? Да ли су редовни судови независни од Врховног касационог суда или других виших судова? Да ли је Врховном касационом суду или другом вишем суду забрањено да пружа упутства, смернице, препоруке, објашњења редовним судовима или врши надзор над њима? Да ли руководеће функције у судству имају било каква овлашћења за евалуацију, процену или дисциплинске мере? Уколико имају, које заштитне мере за спречавање непримереног утицаја унутрашње судске хијерархије постоје?

9. Да ли су одлуке виших судова лако доступне и на који начин?

Непристрасност

10. Како законодавство обезбеђује непристрасност правосуђа?

11. Одговорност и дисциплина:

a) Да ли постоји етички кодекс за припаднике правосуђа? Ако постоји, ко га је установио? Која је његова правна снага? Како се примењује?

b) Да ли судије/тужиоце није могуће удаљити са функције од почетка своје каријере? Како се то начело примењује и поштује?

c) Да ли закони обезбеђују имунитет судијама/тужиоцима? Ако обезбеђују, шта имунитет обухвата? Какав је поступак за укидање имунитета? Шта је урађено да би било обезбеђено да тај поступак буде јасан и транспарентан? Молимо вас да наведете примере примене тога. Које су могуће санкције?

12. Каква је скала дохотка за судије и тужиоце? Како она може да се упореди са другим професијама (високим државним службеницима, адвокатима, правницима у приватним предузећима, итд.) и са просечним приходом? Како се плата судија и тужилаца одређује и прилагођава у пракси? Ко одлучује о томе?

13. Да ли судије/тужиоци имају неновчане погодности као што су бесплатно становање, непокретности, итд.? Уколико имају, ко одлучује о додељивању таквих погодности и на основу којих критеријума?

14. Да ли судије/тужиоци морају да подносе финансијске извештаје (на пример, Агенцији за борбу против корупције)? Уколико морају, колико су

детаљни ти извештаји и који механизам постоји за проверу онога што је садржано у њима?

15. Какав је систем додељивања (одређивања) случајева? Да ли постоје потешкоће за практичну примену система?
16. Које мере постоје за спречавање сукоба интереса у правосуђу? Ко може да одлучује о томе? Како је обезбеђена примена и који су практични изазови у примени тих мера?
17. Које су мере за обезбеђивање слободe од непримереног спољног утицаја и како се оне примењују у пракси? Да ли закон обезбеђује санкције против лица која покушавају да утичу на судије? Да ли су судије кривично одговорне само за преступе које почине ван своје судске функције? Да ли постоји систем грађанске одговорности судија за њихове одлуке?
18. Да ли је било икаквих оптужби за корупцију у правосуђу и ако је било, да ли има икаквих пресуда у тим случајевима? Да ли постоји стратегија/акциони план за борбу против корупције у правосуђу? Уколико постоји, какви су практични резултати њене/његове примене? Молимо вас да наведете статистичке податке о оптужбама и пресудама за корупцију у правосуђу у последњих пет година.

Професионализам/надлежност

19. Образовни систем:

а) Да ли су за дипломиране правнике организована стажирања унутар судства? Уколико јесу, како се она спроводе?

б) Да ли постоји било какав други облик обуке пре ступања у службу?

20. Обука:

а) Молимо вас да опишете систем обуке за судије и тужиоце. Да ли је она обавезна? У случају да је професионална обука обавезан услов за ступање у службу судије или тужиоца, какви су критеријуми избора за примање на ту обуку? Уколико постоји услов да се положи завршни испит, како се тај испит организује?

б) Правосудна академија: Наведите информације о њеним програмима, особљу, броју студената, финансирању, итд. Да ли постоје други објекти за обуку?

в) Да ли програми обуке за судије и тужиоце обухватају и стручну/почетну и сталну обуку? Да ли је обука обавезна? Молимо вас да дате информације о дужини стручне/почетне обуке (укључујући информације о просечном броју сати обуке седмично), о наставном програму и о просечном времену које судија, тужилац и судски службеник проведу годишње на обуци у служби.

д) Молимо вас да опишете систем обуке за адвокате.

е) Да ли је језичка обука један од аспеката обуке за судије, државне тужиоце или адвокате?

ф) Да ли се организују посебни курсеви обуке за судије у новим областима као што је компанијско право, високотехнолошки криминал, финансијски криминал, комунитарно право, судска пракса ЕСЉП, итд., али и о етици у правосуђу као и о основним правима? Да ли постоји било каква стална обука за судије?

г) Како се обезбеђује обука за специјализоване судије и тужиоце?

h) Колики је проценат судија, тужилаца и осталог особља у правосудном сектору прошао додатну обуку у последњих пет година (у поређењу са професијом у целини)?

21. Административно особље: Молимо вас да наведете више детаља о обуци за службенике у судовима и канцеларијама тужилаца.

Да ли они похађају посебну почетну и стручну обуку (за управљање предметима, информационе технологије, односе са јавношћу, итд.)? Које су институције надлежне за пружање те обуке?

Ефикасност

22. Колики је годишњи буџет правосуђа? Молимо вас да дате аналитички приказ за последњих пет година. Какав је поступак одлучивања о буџету? Ко управља буџетом у правосуђу?

23. Колика је просечна дужина трајања (а) поступка по грађанској парници, (b) кривичног поступка и (c) поступка из управног спора? У случају кашњења у обради предмета, са којим проблемима су она углавном повезана? (На пример: сложен процес позивања, продужени период за прикупљање доказа, докази које је прикупила полиција а који се не прихватају на судовима, непојављивање сведока, непојављивање судских вештака, превелики обим посла повезан са регистрацијом предузећа, превелики обим посла повезан са великим бројем жалби, непостојање механизма за алтернативно решавање спорова, управљање сложеним предметима, недостатак техничке опреме.)

24. Молимо вас да наведете податке о броју поступака који трају дуже од једне, две или три године.

25. Да ли постоје поједностављени поступци у грађанским и/или кривичним предметима? Уколико постоје, опишите их и наведите статистичке податке о њиховом коришћењу.

26. Молимо вас да наведете статистичке податке (одвојене податке за грађанске, кривичне, управне и предмете принудног извршења) за број нерешених поступака у последњих пет година.

27. Колика је стопа жалби у поређењу са бројем првостепених одлука у грађанским и кривичним предметима? (молимо вас да дате аналитички приказ предмета који трају). Колика је стопа усвојених жалби у поређењу са укупним бројем жалби?
28. Да ли постоје планови за смањење броја заосталих случајева? Уколико постоје, молимо вас да пружите детаље.
29. Које улоге/надлежности имају судије (укључујући и оне изван уобичајених поступака, у извршењу пресуда, у питањима регистрација, итд.)? Које улоге/надлежности имају тужиоци (укључујући и оне изван кривичних поступака, у извршењу пресуда, у грађанским или породичним предметима, итд.)?
30. Колики је проценат грађанских предмета у којима се од извршних органа тражи да спроведу пресуду/коначну одлуку? Пружите одговарајуће информације о новчаним казнама у кривичним предметима (процент предмета у којима новчану казну спроводе извршни органи у укупном броју случајева у којима је наметнута новчана казна). Колико времена у просеку протекне до извршења пресуда? Да ли постоји било какав план за побољшање извршења пресуда?
31. Молимо вас да опишете поступак извршења грађанских/кривичних пресуда.
32. Опрема:
- а) Да ли у судовима постоји компјутеризовани систем управљања предметима? Да ли су системи и софтвер међусобно компатибилни широм земље? (Потреба за управљањем компјутеризацијом на државном нивоу изискује централизован капацитет за дефинисање потреба, примену компјутеризације, укључујући набавку софтвера и хардвера, као и саветовање и помоћ компјутеризованим судовима.) Молимо вас да укратко опишете главне алатке које систем обезбеђује.
 - б) Да ли постоји база података са судском праксом Врховног касационог суда која је доступна судовима, правним и судским професијама?
 - в) Да ли су базе података служби за примену закона доступне судовима?
 - д) Како се кривична евиденција ажурира информацијама о новим казнама у кривичним предметима и о извршењу казне затвора укључујући условне осуде?
33. Општи услови рада:
- а) Да ли судије и тужиоци имају одговарајуће канцеларије, компјутере, секретаре, судске службенике?

b) Да ли судије и тужиоци имају приступ архивама и правним базама података? На који начин је обезбеђен приступ најскорије усвојеним законима?

c) Да ли се архивама у судовима добро управља и да ли су компјутеризоване? Објасните.

34. Административно особље:

a) Молимо вас да наведете бројно стање административног особља. У каквом је оно односу са бројем судија и тужилаца? Ко је одговоран за одлучивање о броју административног особља?

b) Да ли особље има конкретне описе послова?

c) Какву опрему (компјутере, електронску пошту, факс-машине, итд.) има административно особље на располагању за обављање својих функција? Опишите како су организоване архиве и у којој мери је управљање архивама компјутеризовано. Да ли постоји адекватан и непосредан приступ правним базама података?

Реформа правосуђа

35. Како ће се поступити у погледу недостатака најновије реформе правосуђа? Молимо вас да изложите у главним цртама своју стратегију и даље планове за реформу. Ко је, или ће бити, одговоран за спровођење, координацију и надзор даљих корака?

II. БОРБА ПРОТИВ КОРУПЦИЈЕ

Политика и домаће институције

36. Да ли постоје неке области у којима је корупција израженија? Уколико постоје, како се те области идентификују и које мере се предузимају?

37. Која специјализована тела за борбу против корупције постоје? Молимо вас да их опишете, наводећи њихов правни и институционални статус, састав, функције, овлашћења и ресурсе (тј. корупцију у јавном и приватном сектору). Како се обезбеђују независност, одговарајући ниво стручности и ресурси за та тела?

38. Да ли унутар органа за примену закона и правосуђа постоје специјализована одељења која се баве корупцијом? Уколико постоје, молимо вас да их опишете, наводећи њихов правни и институционални статус, састав, функције, овлашћења и ресурсе.

39. У којој мери и из којих извора су доступни статистички подаци о случајевима корупције (истраге, предмети на суду, осуде и ниво казни),

међународној сарадњи у случајевима корупције, вези између корупције и организованог криминала и вези између корупције и прања новца?

40. Да ли постоји било каква посебна обука за борбу против корупције или обука о етици за државне службенике, правосуђе и органе за примену закона?

а) Како и ко обучава релевантно особље?

б) Која пратећа кривична дела (нпр. превара, порески преступи и прање новца) су покривена обуком?

41. Јавне службе: да ли је свим грађанима загарантован подједнак приступ? Да ли постоје прописи који су објективни и засновани на критеријумима заслуга (у смислу адекватних зарада, социјалних права, ротације на осетљивим радним местима, обавеза јавности имовинског стања током трајања службе, правила о сукобу интереса)?

42. Да ли предузимате било какве мере да би се заштитили звиздачи (лица која упозоравају на неправилности у борби против корупције)?

43. Да ли су интегритет, одговорност и транспарентност државне управе осигурани, нпр., помоћу средстава за управљање квалитетом, ревизије и надзора стандарда, као што је Заједнички оквир оцењивања руководиоца јавне управе ЕУ?

44. Које мере су предузете за подизање нивоа свести о корупцији као озбиљном кривичном делу (нпр. кампање, медији и обука)? Ко је одговоран за подизање нивоа свести?

45. Да ли за приватни сектор постоје делотворни кодекси понашања и друге мере које повећавају корпоративну друштвену одговорност а које спречавају случајеве корупције? Како се примењују ти кодекси понашања?

46. Које мере, приступи, стратегије, итд. постоје за спречавање корупције? Како је практично искуство са њиховим спровођењем?

Домаћи правни оквир

47. Молимо вас да пружите сажете информације о законодавству или другим правилима која регулишу ову област.

48. Који закони за борбу против корупције постоје? Како и која тела их примењују? Да ли законодавство садржи одредбе којима је циљ спречавање корупције?

49. Како се обезбеђује веза између домаћег законодавства и међународних конвенција?

50. Да ли се корупција дефинише као кривично дело у складу са Кривично-правном и Грађанско-правном конвенцијом Савета Европе? Која врста понашања се може санкционисати као корупција? Да ли је активно и/или

пасивно подмићивање кажњиво? Да ли то важи и за државни и/или за приватни сектор? За трговину утицајем? За корупцију страних и међународних јавних службеника? Које врсте казних мера постоје (нпр. могућност одузимања прихода, мере дисквалификације)?

51. Каква су правила која гарантују избегавање сукоба интереса у раду службеника у влади, државној управи и правосуђу? Да ли законодавство предвиђа јавно објављивање имовног стања и/или интереса поменутих службеника? Како се те објаве оцењују, проверавају и прате? Каква су правила за посланике?
52. Да ли постоје прецизни кодекси понашања, који одређују шта јесте, а шта није дозвољено, и који подлежу сталном процесу надгледања? Како се примењују ти кодекси понашања?
53. –„Звиждање“ (упозоравање на неправилности) – да ли постоје јасна правила (укључујући ефикасну заштиту лица која упозоравају на неправилности) и механизми пријављивања и у државном и у приватном сектору? Молимо вас да то објасните.
54. Да ли постоје јасна и транспарентна правила о финансирању политичких странака, друштвених партнера и других интересних група? Да ли ти субјекти подлежу спољној финансијској контроли како би се избегли сукоби интереса између њихових представника, државних службеника и приватног сектора? Какво је практично искуство са применом тих правила?
55. Каква је тренутна ситуација у вези са усвајањем новог закона о финансирању странака?
56. Да ли постоји законодавство о слободном приступу информацијама? Какво је искуство са његовим спровођењем? Која је улога и надлежност Повереника за слободан приступ информацијама?
57. Јавне набавке, приватизација, велики буџетски издаци, изградња, просторно планирање:
 - а) На који начин се ове области надзиру? Да ли је надзор ефикасан и да ли га врши независно тело? Да ли постоји адекватно праћење нерегуларности?
 - б) Да ли постоји парламентарни надзор?
 - с) Како је регулисана финансијска контрола? Да ли постоји функционални ревизорски орган?

Међународни правни оквир и институције

58. Молимо вас да пружите сажете информације о приступању релевантним међународним конвенцијама (нпр. Конвенцији УН против корупције, Кривично-правној и Грађанско-правној конвенцији Савета Европе о корупцији, Конвенцији Савета Европе о прању, тражењу, заплени и

конфискацији прихода стечених криминалом и Конвенцији *OECD* о борби против подмићивања страних јавних службеника у међународним пословним трансакцијама и о подмићивању у међународним пословним трансакцијама).

59. Које су практичне импликације примене горепомнутих међународних конвенција, укључујући унутрашње мере и стратегије у борби против корупције и иницијативе за побољшање међународне сарадње у борби против корупције (нпр. Међународна агенција за борбу против корупције)?
60. Када је Србија постала чланица Групе држава Савета Европе за борбу против корупције (ГРЕКО) и које мере су предузете за примену ГРЕКО препорука?

(За питања у вези са прањем новца – видети и Поглавље 4 (Слободно кретање капитала); за јавне набавке видети и Поглавље 5 (Јавне набавке); и за борбу против организованог криминала видети и Поглавље 24 (Правда, слобода и безбедност)).

III. ОСНОВНА ПРАВА

Људска права

- Право на живот и интегритет личности

61. Молимо вас да дате преглед законодавства и судске праксе у вези са правом на живот (чл. 2. Повеље о основним правима ЕУ и чл. 2. Европске конвенције о људским правима). Такође, обезбедите преглед националног законодавства, ратификација међународних уговора, судске праксе и обичаја/праксе у вези са смртном казном. Како ваше законодавство покрива противправна лишавања живота и злочине због одбране части? Какви су практични резултати истраге тих злочина?
62. Које стратегије и мере постоје за обезбеђивање поштовања права на интегритет личности?
63. Да ли у областима медицине и биологије постоје прецизна правила која одређују шта јесте, а шта није дозвољено? Да ли та правила подлежу сталном процесу надзора, посебно у погледу права на интегритет личности?

- Забрана мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања

64. Молимо вас да пружите информације о конкретним националним законским као и административним и техничким мерама којима је сврха спречавање појаве мучења, нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања у државним установама, затворима или полицијским станицама, итд. Какве мере које предвиђају инспекције притворских јединица или полицијских станица постоје у том погледу и колико често се такве инспекције врше? Да ли је предвиђен правни лек за жртве?

65. Да ли постоји било какво независно тело које надзире услове у тим институцијама? Наведите детаље о дисциплинским и кривичним казним мерама за државне службенике оптужене за лоше поступање или мучење током вршења својих дужности. Молимо вас да наведете релевантне статистичке податке.

- Забрана ропства, положаја сличног ропству, и присилног или принудног рада

66. Молимо вас да пружите информације о конкретном националном законодавству, као и мерама којима је сврха спречавање ропства, положаја сличног ропству и присилног или принудног рада.

67. Да ли је Србија ратификовала релевантне међународне конвенције и споразуме?

68. Какво је практично искуство са применом законодавства у тој области?

(Видети и питања у Поглављу 19 – Социјална политика и запошљавање)

- Поштовање приватног и породичног живота и комуникација

69. Како су обезбеђена права поштовања приватног и породичног живота и комуникација? У којим околностима ова права могу бити укинута?

70. Молимо вас да опишете тачан поступак примене кућног претреса и посебних средстава истраге (попут прислушкивања телефона) и начин на који се обезбеђује заштита основних права. Да ли је, на пример, било који случај прислушкивања телефона или кућног претреса дозвољен без судског налога? Какво је практично искуство са применом законодавства у тој области?

71. Поштовање приватности: да ли је приватност заштићена законом?

- Право на брак и право на заснивање породице

72. Образложите како су право на брак и право на заснивање породице заштићени вашим законодавством.

73. Какве су ваше правне одредбе о браку или озваниченом партнерском односу, уколико их има, а које обухватају и парове истог пола?

- Слобода мисли, савести и вероисповести

74. Молимо вас да наведете детаље и објасните сва дозвољена ограничења те слободе.

75. Молимо вас да пружите информације о мерама које су предузете ради спречавања дискриминације верских мањина у Србији.

76. Какав је уставни статус религија у вашој држави? Да ли постоји државна религија? Да ли постоји законодавни оквир за приговор савести? Уколико постоје, молимо вас да наведете детаље о томе.

77. Да ли постоји законодавни оквир за приговор савести за војну службу? Уколико постоји, молимо вас да наведете детаље о томе.

78. Молимо вас да наведете статистичке податке о верски мотивисаним инцидентима у последњих пет година.

- Слобода изражавања и слобода медија

79. Молимо вас да опишете медијску слику (аудио-визуелни сектор и штампа). Како се финансирају аудио-визуелни медији? Да ли постоји надзорно тело за (аудио-визуелне) медије, какав је његов састав и како оно функционише? Да ли су препоруке стручњака Савета Европе и ОЕБС-а узете у обзир приликом стварања нацрта закона у области медија?

80. Да ли су закони о медијима усклађени са европским стандардима? Молимо вас да пружите информације о новим законима о медијима.

81. Опишите закон о клевети. Које врсте казни се користе за кривична дела клевете? Какав је општи тренд судских одлука у области слободе изражавања (укључујући број тужби за клевету и других случајева који укључују представнике медија)? Молимо вас да наведете статистичке податке о тужбама за клевету и новчаним казнама везаним за њих, одвајајући податке о тужбама против медија и представника организација цивилног друштва.

82. Молимо вас да наведете како су закони о телекомуникацијама измењени и допуњени, или ће бити измењени и допуњени, тако да узму у обзир међународне препоруке у вези са слободом изражавања. (*Видети и Поглавље 10 о Информационом друштву и медијима*)

- Слобода окупљања, укључујући слободу формирања политичких странака, право на оснивање синдиката

83. Наведите статистичке податке о броју невладиних организација и удружења или фондација активних у вашој држави. Молимо вас да дате аналитички приказ по секторима/активностима.

84. Какав је правни статус невладиних организација и удружења или фондација, укључујући њихово финансирање, опорезивање и ограничења чланства или активности? Прецизирајте утемељеност финансирања НВО од стране државе и механизам надзора над коришћењем средстава. Да ли постоји поступак за регистрацију тих организација? Да ли је она обавезна? Молимо вас да детаљно опишете поступак.

85. Која су, уколико постоје, дозвољена оправдања за било каква евентуална ограничења наметнута за остваривање ових слобода? Које тело може да наметне та ограничења?

86. Какви су прописи за распуштање политичких странака? Да ли постоји било каква судска пракса у тој области?

- Поступање са социјално осетљивим и особама са инвалидитетом и начело недискриминације

87. Наведите информације о законима који покривају поступање са социјално осетљивим и особама са инвалидитетом и начело недискриминације
88. Који су кораци предузети да би била спречена дискриминација заснована на припадности националној мањини, на етничком или социјалном пореклу, полу, раси, боји коже, генетским особинама, језику, вероисповести или уверењу, политичком или неком другом мишљењу, имовини, рођењу, инвалидности, старости или сексуалној оријентацији? Да ли је Србија установила специјализоване службе за борбу против дискриминације? Уколико јесте, који су законодавни оквир, институционални контекст, састав, функције и овлашћења тих служби? Да ли је усвојен општи закон против дискриминације и када? (*Видети и Поглавље 19 о Социјалној политици и запошљавању*)
89. Како обезбеђујете законима и у пракси поштовање начела недискриминације на основу сексуалне оријентације? Молимо вас да наведете називе НВО активних на пољу борбе против дискриминације на основу сексуалне оријентације, старости и инвалидности. Да ли се слобода окупљања примењује слободно и без проблема, на пример, за организације парада поноса и сличних догађаја?
90. Да ли је Србија установила специјализоване службе за борбу против дискриминације? Уколико јесте, који су законодавни оквир, институционални контекст, састав, функције и овлашћења тих служби?
91. Да ли постоји посебна законска заштита права старијих особа? Како се она спроводи?
- *Право на образовање*
92. Молимо вас да пружите информације о томе како и у којој мери је загарантовано право на образовање у законском и практичном смислу. Молимо вас да дате коментар о расподели средстава и институционалном оквиру успостављеном да би се олакшало остваривање тог права.
- *Право на имовину*
93. Молимо вас да пружите информације о томе како и у којој мери је загарантовано право својине у законском и практичном смислу. Да ли постоји било какво ограничење за одређене категорије особа (нпр. странце, грађане ЕУ) или за одређене врсте имовине (нпр. пољопривредно земљиште)? Како је осигурано право на имовину? Која су дозвољена оправдања за било која могућа ограничења наметнута при остваривању тог права и које тело (или тела) може да наметне та ограничења? Наведите информације о главним елементима закона о експропријацији (*видети и Поглавље 4 о Слободном кретању капитала*).
94. Које тело је одговорно за вођење урбанистичких планова и катастар земљишта, као и катастар непокретности? Молимо вас да пружите информације о постојећим катастрима и земљишним књигама. Да ли

постоје било какви планови за модернизацију области земљишне евиденције и катастарa? Молимо вас да то објасните.

- Једнакост полова и права жена

95. Молимо вас да наведете детаље о законским мерама које обезбеђују равноправност мушкараца и жена, посебно равноправност у областима као што су запошљавање, рад и плата.

96. Изложите преглед могућих подстицаја који постоје како за државни тако и за приватни сектор како би били спречени случајеви дискриминације при запошљавању.

97. На који начин се питање полног насиља и породичног насиља третира у вашем законодавству и у судској пракси у смислу спречавања насиља, подршке жртвама и кривичног гоњења?

- Права детета

98. Молимо вас да образложите законске, административне и институционалне оквире успостављене како би била обезбеђена ефикасна заштита права детета.

99. На који начин се питање насиља над децом третира у вашем законодавству и у судској пракси? На који начин је обезбеђена ефикасна заштита деце од насиља, укључујући искоришћавање и сексуално насиље?

100. Како закон третира дечији рад и какво је практично искуство са његовом применом?

101. Молимо вас да образложите законодавне и незаконодавне радње предузете да би се спречила дискриминација деце припадника етничких мањина (укључујући ромску мањину), деце са инвалидитетом, деце која живе у удаљеним крајевима као и на основу пола, статуса при рођењу (венчани/невенчани родитељи) или другог.

102. Које мере су предузете за промовисање и олакшавање уписа све деце у званична документа?

103. Молимо вас да опишете поступак вођења бриге о сирочадима. Да ли постоји систем хранитељских породица?

Процедурална заштита

- Слобода и безбедност

104. Како физичким и правним лицима из држава чланица ЕУ обезбеђујете једнак приступ вашим судовима, без дискриминације у поређењу са вашим држављанима?

105. Да ли полицијски, затворски и други службеници похађају обуку о људским правима, укључујући обуку о правима жена и лица која припадају мањинама?

106. Да ли ваше законодавство омогућава алтернативне заводске санкције, нпр. мере надзора, условне казне и условни отпуст?

107. Опишите своје планове за развој система условних казни. Да ли имате условне осуде и условне казне затвора и, уколико их имате, да ли осуђеници у тим случајевима подлежу надзору од стране службеника за условни отпуст током тог периода?

108. Притвор:

а) Да ли постоји минимална дужина трајања притвора? Уколико постоји, колика је? (Притвор може по правилу да буде одређен само за преступе који се могу казнити затворском казном изнад одређеног трајања, нпр. од једне године или дуже, што је случај у неким државама чланицама).

б) Колика је просечна дужина трајања притвора?

с) Молимо вас да опишете правила и поступке који регулишу притвор и правила за његово продужење. Каква су правила у вези са ревизијом одлука о лишавању слободе и притвора (по службеној дужности или на захтев осумњиченог)? Колико дуго осумњичено лице може да буде лишено своје слободе пре него што дође до судске ревизије? Да ли постоји максимално временско ограничење укупног трајања притвора?

д) Како полицијски, правосудни, тужилачки и казнени системи обезбеђују хумане и безбедносне услове за притворенике (у погледу међународних стандарда људских права)? Које мере се предузимају уколико ти стандарди нису испоштовани?

е) Које мере постоје за спречавање или кривично гоњење мучења и другог нечовечног или понижавајућег поступања?

109. У случајевима у којима постоји притвор, колико дуго осумњичене особе у просеку буду лишене своје слободе пре него што надлежни судски орган донесе одлуку о притвору? Колико у просеку протекне времена између законитог хапшења и почетка суђења?

110. Казна затвора након пресуде:

а) Колики је просечан број затвореника по квадратном метру ћелије? Колико се лица тренутно налази у затворима?

б) Да ли се прате упити у вези са случајевима и наводима за лоше поступање према притвореницима? Уколико се прате, како се то ради? Шта је учињено да би се обезбедио детаљан, транспарентан и независан процес?

с) Да ли су притвореници одвојени од осуђеника?

д) Да ли се посвећује посебна пажња затвореницама и младим преступницима? Уколико се посвећује, молимо вас да дате детаљан опис.

е) Да ли постоје посебни прописи за затворенике са психичким сметњама? Да ли се такви затвореници затварају? Да ли су одвојени од других?

111. Да ли имате систем алтернативних санкција (уместо затвора)? Који је однос затворских пресуда према алтернативним пресудама? Да ли се развијају или већ постоје алтернативне мере за притвор и затварање? Уколико постоје, опишите те мере.

112. Када се предмет врати са Врховног касационог суда нижем суду ради поновног суђења, да ли је нижи суд обавезан да поштује ставове Врховног касационог суда у вези са правним питањима којима се Врховни касациони суд бави? Да ли се често догађа да се исти случај враћа неколико пута из Врховног касационог суда? Уколико се догађа, да ли то сматрате проблемом који треба да коригујете?

- Право на правично суђење

113. Како је право на правично суђење утемељено у законодавство?

114. Образложите постојеће законодавне структуре за обезбеђивање делотворног приступа правној помоћи, уз коментаре о делокругу и ресурсима службе правне помоћи.

115. На који начин је обезбеђен делотворан приступ бесплатној правној помоћи у кривичним предметима? Да ли се бесплатна правна помоћ може добити и у грађанским предметима? Молимо вас да наведете детаље о критеријумима за добијање правне помоћи у грађанским предметима.

116. Како се одређују адвокати одбране у случајевима када се њихови хонорари наплаћују путем система правне помоћи? Да ли они имају право на хонораре у складу са уобичајеним адвокатским тарифама?

117. У вези са правом на одбрану, молимо вас да пружите информације о томе како су загарантована следећа права у законском и практичном смислу. *(Молимо вас да дате коментар о расподели средстава и институционалном оквиру успостављеном да би се олакшало остваривање тог права).*

а) право окривљеног да буде благовремено обавештен на језику који он/она разуме о природи и узроку оптужби против њега/ње;

б) право на бесплатну помоћ тумача, уколико особа не може да разуме или да говори језиком који се користи на суду;

с) право окривљеног на добијање довољно времена и могућности за припрему своје одбране;

д) право на самосталну одбрану или одбрану уз правну помоћ по сопственом избору;

е) право окривљеног на испитивање сведока оптужбе и на присуство и испитивање сведока одбране под истим условима које имају сведоци оптужбе.

118. Наведите информације о образлагању и примени законодавства у вези са следећим правним концептима:

а) начелом да особу није могуће кривично гонити за нешто што није било кривично дело у националном или међународном праву у време када је почињено;

б) непримењивањем теже казне која је важила у време када је почињено кривично дело;

с) сразмерношћу тежине казне кривичном делу;

119. Молимо вас да наведете детаље о томе како се право на немогућност двоструког суђења или кажњавања у кривичним поступцима за исто кривично дело тумачи у вашем домаћем закону.

120. Молимо вас да наведете детаље о томе како су права жртава злочина осигурана у кривичним поступцима. Да ли постоји закон који се тиче правичне и одговарајуће надокнаде за повреде које су претрпеле жртве?

- Заштита мањинских и културних права

121. На који начин је обезбеђено начело недискриминације и једнаког третмана за мањине? Молимо вас да наведете детаље уставних и законодавних прописа као и институционалног оквира.

122. Молимо вас да наведете када планирате да одржите следећи попис становништва. Да ли су Закон и све применљиве мере у вези са пописним упитником усвојени и када? Да ли су обезбеђена средства за финансирање пописа? Да ли упитник садржи питање о етничком пореклу? Како очекујете да ћете заштитити личне податке док прикупљате потребне статистичке податке о мањинама? Молимо вас да то објасните.

123. Молимо вас да обезбедите статистичке информације, уколико су расположиве, о статусу мањина у поређењу са већинском популацијом у погледу

- становања;

- образовања (учешћа у примарном, секундарном и терцијарном образовању);

- здравствених услуга;
- запошљавања и стопа незапослености;
- смртности новорођенчади и животног века.

124. Колика је ромска популација у Србији? Које су мере предузете или планиране за њихову интеграцију?

125. Које мере су предузете за да се побољша вођење евиденције о упису новорођених припадника мањина у званична документа, посебно код Рома и Египћана? Да ли се етничко порекло понекад уписује у крштеницу, посебно код Рома? Да ли знате за случајеве у којима се то догађа на локалном нивоу?

126. Молимо вас да дате опис постојећег законодавства у области језика и програма језичке обуке за језике мањина. Да ли је законодавство у области језика у складу са препорукама Савета Европе? Шта је предузето да би се обезбедило превођење и тумачење?

127. Да ли је право на превођење свих поступака и докумената у кривичним и грађанским судским поступцима осигурано у складу са релевантним документима Савета Европе? Уколико јесте, како се то ради?

128. Да ли постоје било каква професионална ограничења за мањине (*de jure* или *de facto*)?

129. На који начин је обезбеђено пуно учешће у политичком животу лица која припадају мањинама?

- *Мере против расизма и ксенофобије*

130. Какав је законодавни и институционални оквир за мере против расизма и ксенофобије?

131. Каково је практично искуство са њиховом применом у Србији?

132. Да ли постоје било какве посебне политике, програми, стратегије, итд. који се баве расизмом и ксенофобијом?

133. Да ли постоје било каква званична тела са посебним задатком и овлашћењима за борбу против расизма и ксенофобије?

134. Молимо вас да наведете статистичке податке о злочинима из мржње и злочинима мотивисаним расизмом и ксенофобијом, како за жртве тако и за починиоце, уколико су расположиви.

- *Агенција ЕУ за основна права*

135. Које кораке (законодавне, институционалне и друге) Србија предузима/планира да предузме да би могла да учествује у раду Агенције као посматрач?

- *Заштита личних података*

- 136. Заштита личних података** Молимо вас да пружите информације о свим законским и другим прописима који уређују ову област, и кохерентности тих прописа са релевантним међународним конвенцијама. Шта је учињено да би се обезбедила ефикасна заштита личних података?
- 137. Да ли постојеће законодавство предвиђа казнене мере у случају кршења његових одредаба? Уколико предвиђа, молимо вас да их прецизирате.**
- 138. Да ли постојеће законодавство обухвата следећа начела заштите података:**
- а) Начело ограничења сврхе:** Подаци би требало да се обрађују за одређену сврху и да се накнадно користе или даље преносе само утолико уколико се то не коси са сврхом њиховог давања.
 - б) Квалитет података и начело сразмерности:** Подаци би требало да буду тачни и, тамо где је то неопходно, ажурирани. Подаци би требало да буду адекватни, релевантни и не преопширни у вези са сврхом за коју се дају и/или се врши њихова даља обрада;
 - с) Начело транспарентности:** Појединци би требало да добију информације у вези са сврхом обрађивања и идентитетом контролора података у трећој држави, и друге информације утолико уколико је то неопходно за обезбеђивање правичности.
 - д) Начело безбедности:** Контролор података би требало да предузме техничке и организационе мере безбедности које одговарају ризицима присутним при обради. Ниједно лице које поступа по овлашћењу контролора података, укључујући обрађивача, не сме да обрађује податке осим према упутствима од стране контролора;
- 139. Да ли постојећи закони о заштити података предвиђају могућност ограничења или изузетака од одређених начела заштите података и права подносилаца података за питања од значаја за јавни интерес? Уколико предвиђају, молимо вас да их прецизирате.**
- 140. Да ли постојећи закони садрже одредбе у погледу:**
- а) посебних категорија података (осетљивих података)?**
 - б) директног маркетинга?**
 - с) аутоматизованих појединачних одлука?**
- 141. Како постојеће законодавство покрива прекограничне преносе личних података? Молимо вас да пружите информације о примени начела да прекогранични проток података може да се одвија само уколико држава одредишта има одређени стандард за заштиту података (адекватност).**
- 142. Молимо вас да пружите информације о надзорном органу одговорном за надгледање примене прописа о заштити података, посебно о законским и**

практичним мерама предузетим за обезбеђивање потпуне независности, и о организацији надзорног органа, укључујући бројно стање особља, посебно инспектора.

143. Молимо вас да пружите информације, укључујући статистичке податке, о истражним овлашћењима надзорног органа, попут овлашћења за приступ подацима који чине тематску материју радњи обраде и овлашћења за прикупљање свих информација неопходних за извршавање његових надзорних дужности. Да ли надзорни орган прима притужбе од стране било ког лица у погледу обрађивања личних података?

144. Молимо вас да пружите информације, укључујући статистичке податке, о правоснажним овлашћењима за интервенцију надзорног органа као што су следећа:

a) могућност изражавања мишљења пре извођења радњи обраде података.

b) могућност наређивања да се подаци блокирају, избришу или униште.

c) могућност наметања привремене или дефинитивне забране обраде.

d) могућност наметања казних мера контролорима.

145. Молимо вас да пружите информације, укључујући статистичке податке, о овлашћењима надзорног органа за учешће у судским поступцима у случају кршења одредаба о заштити података.

146. Да ли надзорни орган има овлашћења да скрене пажњу правосудним органима на кршење одредаба о заштити података? Да ли је могућа жалба пред судом на одлуке надзорног органа које дају повод за притужбе? Уколико јесте, молимо вас да наведете детаље и да дате статистичке податке.

147. Да ли закон о заштити података предвиђа обавештавање надзорног органа о радњама обраде података?

148. Молимо вас да назначите да ли постојеће законодавство предвиђа права подносилаца података. Да ли подносиоци података имају право да приступе сопственим подацима, да приговоре обради сопствених података, да захтевају исправку или брисање сопствених података и под којим условима?

149. Молимо вас да разјасните да ли подносилац података остварује своја права непосредно или посредно. Молимо вас да назначите који је релевантни поступак и да ли има било каквих изузетака или ограничења што се тиче остваривања тих права.

150. Шта је учињено да би се обезбедила ефикасна заштита личних података од стране полиције и правосудних органа у кривичним питањима?

IV ПРАВА ГРАЂАНА ЕУ

Право гласа и наступања у својству кандидата на општинским изборима

151. Које правне процедуре би биле неопходне да би грађанима ЕУ било омогућено да гласају и/или наступају у својству кандидата на локалним изборима у вашој држави, или да уживају друга изборна права?

- Право на слободно кретање и боравак

152. Која документа су потребна грађанима ЕУ и члановима њихових породица да би ушли у Србију?

153. Која документа морају да прикажу грађани ЕУ који се не баве привредном делатношћу и колико треба да плате за боравишну дозволу?

154. Који су разлози за одбијање уласка или боравка грађанима ЕУ?

Дипломатска и конзуларна заштита

155. Које мере (законске, институционалне и друге) би биле неопходне да би се грађанима ЕУ омогућило да користе заштиту дипломатских и конзуларних представништава у Србији, укључујући издавање путних исправа по хитном поступку?